

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 34, Issue 1, No.89, Spring 2023, pp. 31-50

Received: 31.07.2022 Accepted: 19.11.2022

Research Paper

Reasons for Delayed Marriage and Its Determinants in Iran

Milad Bagi*

Assistant Professor of Demography, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran
M.bagi@basu.ac.ir

Introduction

Postponement of marriage is a global phenomenon. On average, the mean age at first marriage has increased for both genders by about two years during the first two decades of the 21st century (UN Population Division, 2016). The age at first marriage has sharply risen in the United States and advanced parts of Europe since the 1960s, and in southern Europe and Ireland since the 1970s and 1980s. The upward trend in these countries has reached that of the former communist eastern European countries in the 1990s (Jelnov, 2019; Jones, 2007). Additionally, several East and Southeast Asian countries have experienced this trend since the mid-1980s (Leete, 1994). Although marriage holds a high social status and remains common in Iran, its patterns have changed. Despite various programs and policies implemented in the last decade to reduce the age of marriage, the Singulate Mean Age at Marriage (SMAM) continues to increase consistently. It has risen consistently over the past four decades (Torabi and Mesgarzadeh, 2017). Generational patterns of marriage have also shifted, with younger generations tending to marry at older ages (Bagi, 2022). In fact, marriage rates have decreased (Abbasi et al., 2018), and permanent celibacy has increased (Beladi Mousavi, 2017). Understanding the reasons behind the delay in marriage or the decision to remain unmarried is a question that has intrigued demographers and social researchers. This study aims to investigate the reasons for the delay in marriage among recently married couples in Iran and explore its determinants. It seeks to address the following questions: What are the SMAM and ideal age of marriage based on individual characteristics? Is there a difference between the actual and ideal ages of marriage? And what are the most significant reasons for delayed marriage and its determinants?

Material & Methods

This study is based on the secondary analysis of quantitative data obtained from the National Marriage Survey, excluding data from Tehran Province due to lack of cooperation. The statistical population consists of men and women who underwent premarital tests at medical laboratories. Only individuals experiencing their first marriage were included in the analysis, resulting in a total of 8,349 participants. Two variables were utilized to assess the delay in marriage: "age at first marriage" and "ideal age of marriage." The former was determined by the actual date of marriage, while the latter was established through the question, "At what age is marriage considered ideal?" Individuals who married later than their ideal age were categorized as having a delayed marriage.

Discussion of Results & Conclusion

The average age of marriage was 24.5 years, and the average

ideal age was 21.4 years. The study revealed that the participants, on average, got married 3.1 years later than their perceived ideal age for marriage. The singulate mean ages at marriage for men and women in the study were 23.6 and 27.4 years, respectively, while their mean ideal ages for marriage were 23 and 26 years, respectively. The singulate mean age at marriage (SMAM) was found to be higher among Shiites, city dwellers, employed individuals, illiterate individuals, and the Gilak and Mazandarani ethnic groups. Overall, approximately 40% of the participants tended to marry later than their ideal age for marriage. Among males, economic problems were identified as the primary reason for the delay in marriage, with 35.9% citing "financial problems" and 12.6% citing "job problems and unemployment" as major factors. Other reasons mentioned included "not finding the right person," "pursuing education," "military service," and "lack of housing."

Iranian families are structured around a male-

* Corresponding author

Bagi, M. (2023). Reasons for delayed marriage and its determinants in Iran. *Journal of Applied Sociology*, 34(1), 31-50.

breadwinner model, which explains the norm of men experiencing delayed marriage due to economic constraints. The labor market in Iran is characterized by inflexibility, leading to high rates of youth unemployment. Additionally, it typically takes an average of three years for a university graduate to secure employment. Consequently, individuals who face concerns regarding various socio-economic aspects of marriage tend to postpone their nuptials, as highlighted by Becker (1981).

"Not finding the right person" was cited as the main reason for the delay in marriage among women, accounting for 31% of the responses. Financial problems were mentioned by only 7.3% of the women. Another significant factor was "studying." Cultural issues were predominantly mentioned by women compared to men. For instance, the issue of "not being interested in marriage" was highlighted by a higher percentage of women (3%) compared to men (1.7%).

Our results indicate that approximately 60% of the women who reported not finding the right partner had obtained tertiary education, and of these, 36% were employed. This observation can be attributed to Becker's theory on the marriage market, which suggests that women may face a success gap or marriage squeeze. The pursuit of higher education and the high expectations of this group of women may contribute to difficulties in finding a suitable partner. Women with higher education often face a marriage squeeze because many men prefer to marry women with lower levels of education. Consequently, highly educated and employed women tend to seek partners who are at least on

par with their educational achievements. Furthermore, as highlighted by McDonald (2008), women's perspectives on gender equality tend to evolve as their educational levels increase. For highly educated women, marriage may not be a top priority, as they may prefer to pursue careers in the labor market. However, it is important to note that female economic participation in Iran remains relatively low, with a high unemployment rate among women. Additionally, a gender wage gap persists.

Unexpectedly, delayed marriage was higher among Baluch, Arab, and Kurdish men compared to Persian men. Economic challenges and unemployment were the main reasons for their delays, which is consistent with the low levels of economic development in the areas where these ethnicities reside.

The delay in marriage caused by economic problems has revealed that the majority of policy measures designed and implemented to impact marriage have been ineffective and require evaluation and review. From 2004 to 2016, a total of 5 laws, 2 papers, 1 bill, and 3 policy cases were introduced to promote marriage. However, during this period, there was an increase in the average age of marriage and a decrease in the number of marriages. This suggests that the failure of these policies can be attributed to the fact that they were based on the personal ideals of politicians, rather than being grounded in research findings that reflect the realities of society.

Keywords: Delay in Marriage, Age of Marriage, Ideal Age of Marriage, Ethnic Groups

مقاله پژوهشی

دلایل و تعیین‌کننده‌های تأخیر ازدواج در ایران

میلاذ بگی،* ID استادیار جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان،

ایران

m.bagi@basu.ac.ir

چکیده

باوجود اجرای برنامه‌ها و سیاست‌های گوناگون برای کاهش سن ازدواج و تشویق افراد به ازدواج در یک دهه گذشته، میانگین سن ازدواج همچنان روندی افزایشی دارد. مطالعه حاضر، دلایل و تعیین‌کننده‌های تأخیر در ازدواج را در میان زوجین تازه ازدواج کرده در ایران بررسی کرده است. به این منظور داده‌های پیمایش ملی ازدواج، متشکل از ۸۳۴۹ نفر تجزیه و تحلیل شد. مطالعه حاضر به روش کمی و با استفاده از تکنیک تحلیل ثانویه انجام شده است. میانگین سن زنان و مردان در هنگام اولین ازدواج، به ترتیب برابر با ۲۳/۶ و ۲۷/۴ سال و میانگین سن ایده‌آل ازدواج آنها ۲۳ و ۲۶ سال بود. میانگین سن ازدواج در بین افراد شهرنشین، اهل تشیع، شاغل، بی‌سواد، گیلک‌ها و مازندرانی‌ها بالاتر بود. به طور کلی حدود ۴۰ درصد افراد دیرتر از سن ایده‌آل مدنظرشان ازدواج کرده بودند. برای مردان، «مشکلات اقتصادی» و برای زنان، «نیافتن فرد مناسب»، دلیل اصلی تأخیر در ازدواج بیان شد. برخلاف انتظار، تأخیر در ازدواج در میان مردان بلوچ، عرب و گُرد در مقایسه با مردان فارس در سطح بالاتری قرار داشت. مسائل اقتصادی و بیکاری دلیل اصلی این تأخیر از سوی این افراد بیان شده است که با سطح توسعه اقتصادی پایین مناطقی مطابقت دارد که این اقوام در آنجا زندگی می‌کنند. اینکه مشکلات اقتصادی هنوز یکی از دلایل اصلی در تأخیر ازدواج است، نشان می‌دهد بسیاری از برنامه‌هایی که برای تأثیرگذاری بر ازدواج طراحی و اجرا شده‌اند، ناموفق بوده‌اند و باید دوباره ارزیابی و بازنگری شوند.

واژه‌های کلیدی: تأخیر در ازدواج، سن ازدواج، سن ایده‌آل ازدواج، گروه‌های قومی.

* نویسنده مسئول

بگی، م. (۱۴۰۲). «دلایل و تعیین‌کننده‌های تأخیر در ازدواج در ایران»، جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۴(۱)، ۳۱-۵۰.

مقدمه

کاهش میزان‌های ازدواج (عباسی و همکاران، ۱۳۹۷) و نیز افزایش تجرد قطعی (بلادی موسوی، ۱۳۹۶) در ایران، به‌ویژه طی یک دهه اخیر، موجب بروز بحث‌های گسترده‌ای در میان جمعیت‌شناسان، اندیشمندان اجتماعی، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران شده است. اینکه چرا افراد ازدواج خود را به تأخیر می‌اندازند یا اینکه دیگر ازدواج نمی‌کنند، سؤالی است که محققان در حوزه‌های مختلف، در پی پاسخ به آن بوده‌اند. این پدیده مختص ایران نیست و روندها نشان می‌دهد الگوهای ازدواج در بیشتر نقاط جهان، دستخوش تغییرات درخور توجهی شده است؛ به‌طوری که افزایش سن را در هنگام اولین ازدواج، می‌توان ویژگی مشترک جوامع امروزی دانست. اهمیت این موضوع از آنجا ناشی می‌شود که زمان‌بندی ازدواج، آموزش، دسترسی به شغل و منابع اقتصادی، ترتیبات زندگی و بسیاری از جنبه‌های دیگر زندگی افراد را شکل می‌دهد (Goswami, 2012: 3).

درواقع، تأخیر در ازدواج یک پدیده جهانی است و طی دو دهه اول قرن ۲۱، سن در هنگام اولین ازدواج برای هر دو جنس به‌طور متوسط حدود دو سال افزایش داشته است (United Nations Population Division, 2016: 1). سن ازدواج ابتدا در دهه ۱۹۶۰ در ایالات متحده آمریکا و بخش‌های توسعه‌یافته اروپا و سپس در دهه‌های ۱۹۷۰-۱۹۸۰ در جنوب اروپا و ایرلند افزایش یافت. این روند صعودی در دهه ۱۹۹۰ به کشورهای کمونیستی سابق اروپای شرقی رسید (Jelnov, 2019: 2; Jones, 2007: 456). چندین کشور آسیای شرقی و جنوب شرقی نیز از اواسط دهه ۱۹۸۰ این روند را تجربه کردند (Leete, 1994: 811). با این حال تأخیر در ازدواج در جوامع غربی تا حد زیادی به‌وسیله همباشی جبران و حتی جایگزین شده است (Raley, 2000)؛ بنابراین برخی محققان معتقدند که اگر نسبت همباشی را در اروپای غربی از نسبت‌های تجرد حذف کنیم، بسیاری از جوامع آسیایی از نظر نسبت تجرد قطعی در مقایسه با اروپاییان با وضعیت بدتری مواجه‌اند (Raymo et al., 2015; Jones, 2004).

در ایران نیز اگرچه ازدواج همچنان از عمومیت بالایی برخوردار است، می‌توان مشاهده کرد که الگوهای ازدواج دچار تغییر شده‌اند. میانگین سن ازدواج روندی صعودی دارد؛

به‌طوری که در طی دوره ۱۳۶۵-۱۳۹۵ میانگین سن ازدواج زنان سه سال و نیم (از ۱۹/۷ به ۲۳/۲ سال) و برای مردان نیز حدود سه سال (از ۲۳/۵ به ۲۶/۸ سال) افزایش داشته است (ترابی و مسگرزاده، ۱۳۹۵: ۴۹۴). آمارهای سال ۱۳۹۹ نشان داد میانگین سن ازدواج‌های رخ داده برای مردان و زنان به‌ترتیب ۲۹/۹ و ۲۵ سال بوده است. البته میانگین سن در اولین ازدواج در همین سال به‌ترتیب برابر با ۲۷/۶ و ۲۳/۴ سال بوده است (سازمان ثبت احوال، ۱۴۰۰: ۱۷۴). تغییرات نسلی ازدواج نیز چشمگیر است. در هر دو جنس، گروه‌های هم‌دوره جوان‌تر در مقایسه با گروه‌های هم‌دوره مسن‌تر، ازدواج خود را به تأخیر می‌اندازند و در سنین بالاتری ازدواج می‌کنند (بگی، ۱۴۰۱: ۴۸).

در بیان علل تأخیر در ازدواج، از عوامل متعددی نام برده می‌شود. تغییر در هنجارهای اجتماعی (Jones, 2019)، الگوهای جدید سبک زندگی (Lesthaeghe 2010; Lee & Payne 2010)، نگرش متفاوت از آزادی فردی در انتخاب شریک زندگی (Torabi et al., 2012)، گسترش آموزش^۱، نبود اطمینان شغلی (Tyagi et al., 2022)، تغییر فضا و ترجیحات نوین همسرگزینی (مجبی و همکاران، ۱۳۹۵)، مشکلات اقتصادی و نداشتن درآمد کافی (Wahhaj, 2022; Santos & Weiss 2016)، ناتوانی زنان در ترکیب زندگی شغلی و خانوادگی (Sobotka, 2019) و ... از جمله این دلایل‌اند.

بالارفتن سن ازدواج نظر محققان را به خود جلب کرده است. باید توجه داشت که بالابودن یا نبودن سن ازدواج از دید افراد می‌تواند متفاوت باشد. با مقایسه سن ایده‌آل و واقعی ازدواج افراد، می‌توان مشخص کرد که آیا آنها از نظر خود ازدواجشان را به تأخیر انداخته‌اند یا خیر؛ زیرا نمی‌توان سن مشخصی را به‌عنوان سن ایده‌آل ازدواج برای همه افراد در نظر گرفت و افراد با توجه به ویژگی‌های خاصی که دارند، ایده‌آل‌هایی را برای زمان ازدواج خود در نظر می‌گیرند. در این حالت سن ازدواج، زمانی تبدیل به مسئله خواهد شد که بین سن واقعی و ایده‌آل، همخوانی وجود نداشته باشد و سن ازدواج افراد کمتر یا بیشتر از سن ایده‌آل ازدواج آنها باشد (قربانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۵). این به آن معنی است که موانعی بر سر راه ازدواج افراد وجود دارد که با آگاهی یافتن از آنها

¹ Education expansion

قومیت‌های مختلف چقدر است؟ آیا تفاوتی بین میانگین سن ازدواج واقعی و ایده‌آل افراد وجود دارد؟ و اینکه مهم‌ترین دلایل تأخیر در ازدواج از دید افراد و تعیین‌کننده‌های این تأخیر کدام‌اند؟

چارچوب نظری

نظریه‌های متنوعی درباره‌ی ازدواج وجود دارد که می‌توان از آنها برای توضیح دلایل تأخیر در ازدواج استفاده کرد. هرچند برخی از این نظریه‌ها براساس تجربه‌ی جوامع غربی بیان شده است، با این حال می‌توان از آنها برای تبیین برخی از جنبه‌های ازدواج در جوامع در حال توسعه، همانند ایران نیز استفاده کرد. دو نمونه از نظریه‌های تأثیرگذار درباره‌ی زمان‌بندی ازدواج، مدل تخصصی^۱ بکر^۲ (1974, 1981) و مدل جست‌وجوی زناشویی^۳ اوپنهايمر^۴ (1988, 1997) هستند. در نظریه‌ی ازدواج بکر (1974, 1981)، ازدواج براساس بده‌بستان بین همسران و براساس مزیت نسبی مرتبط با نقش‌های سنتی ازدواج شکل می‌گیرد. بکر ادعا می‌کند که زنان، انجام فعالیت‌های خانگی را با توانایی درآمدزایی مردان مبادله می‌کنند. با توجه به اینکه هزینه‌های فرصت فعالیت خانگی برای مردان شاغل و با درآمد بالاتر بیشتر است، این دسته از مردان زودتر ازدواج می‌کنند. در طرف مقابل مردانی که با ناامنی شغلی مواجه‌اند یا دستمزد پایینی دارند، ازدواج خود را به تأخیر می‌اندازند (Lee et al., 2021: 2). در رابطه با زنان، مدل بکر پیش‌بینی می‌کند که به‌طور کلی زنان زودتر از مردان ازدواج می‌کنند؛ زیرا به همسری نیاز دارند که آنها را حمایت کند. با این حال داشتن تحصیلات عالی و فراهم‌بودن فرصت‌های شغلی برای آنان، باعث به تأخیر انداختن ازدواج می‌شود؛ زیرا هزینه‌ی فرصت فرزندآوری و انجام کارهای خانگی برای آنان بیشتر خواهد بود (Allendorf, 2017: 1479). در واقع اگر زنان از نظر اقتصادی مستقل باشند، می‌توانند از ازدواج صرف‌نظر کنند و یا آن را به تأخیر بیندازند. به‌طور خلاصه، احتمال ازدواج مردان شاغل با سطح درآمد و تحصیلات بالا بیشتر است؛ در حالی که احتمال ازدواج در

می‌توان اقدامات لازم را برای رفع این موانع انجام داد. آگاهی از دلایل تأخیر در ازدواج و تطابق‌نداشتن سن ایده‌آل و واقعی ازدواج، چندین پیامد سیاستی مهم دارد. دولت در یک دهه‌ی گذشته سیاست‌های جمعیتی خود را تغییر داده و با ارائه‌ی برنامه‌های مختلف سعی کرده است تا با تشویق افراد به ازدواج به‌ویژه در سنین پایین، میزان‌های باروری را افزایش دهد. در همین زمینه در اواخر سال ۱۳۹۹ مجلس بودجه‌ای ۱۹ هزار میلیاردی را برای طرح تعالی جمعیت و خانواده اختصاص داده است (خبرگزاری ایسنا، ۱۴۰۰) که هدف اصلی آن بالابردن میزان‌های ازدواج و تشویق فرزندآوری است. علی‌رغم همه‌ی این تلاش‌ها، آمارها نشان می‌دهد در سالیان اخیر، باروری همچنان روند کاهشی و میانگین سن ازدواج روندی افزایشی دارد (فتحی، ۱۳۹۹: ۶؛ سازمان ثبت احوال، ۱۴۰۰: ۲۱۲)؛ از این رو سیاست‌های جمعیتی در ایران تا حد زیادی توسط صاحب‌نظران اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی با انتقاد روبه‌رو شده است؛ بنابراین، بررسی علل تأخیر در ازدواج در میان افرادی که در آستانه‌ی ازدواج‌اند، درک درستی از شرایط حال حاضر جامعه و موانع ازدواج را ارائه خواهد کرد. با توجه به اینکه فرزندآوری در ایران تنها در داخل نهاد خانواده امکان‌پذیر و پذیرفتنی است، آگاهی از موانع ازدواج و برطرف کردن آنها، تأثیر مستقیمی بر میزان‌های باروری در کشور خواهد داشت. مطالعات انجام‌شده قبلی بیشتر به‌صورت موردی و منطقه‌ای انجام شده‌اند و نظر به اینکه در بازه‌های زمانی مختلفی صورت گرفته‌اند، امکان مقایسه را تقریباً ناممکن کرده‌اند. همچنین برخی مطالعات دلایل تأخیر در ازدواج را در میان افرادی مطالعه کرده است که قبلاً ازدواج کرده‌اند. تجربه‌ی چنین افرادی مربوط به گذشته است؛ در حالی که برای اجرای برنامه‌های کوتاه و بلندمدت، آگاهی از شرایط کنونی جامعه ضروری‌تر است. از سوی دیگر، داده‌های استفاده‌شده در این تحقیق مربوط به یک پیمایش ملی است و همه‌ی اقوام حاضر در ایران را در بر می‌گیرد؛ بنابراین شناختی که به دست خواهد داد، می‌تواند یک شناخت جامع درباره‌ی همه‌ی مناطق ایران باشد.

بر این اساس مطالعه‌ی حاضر سعی دارد تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهد: میانگین سن به‌هنگام اولین ازدواج و میانگین سن ایده‌آل ازدواج در جمعیت نمونه برای زنان و مردان و

¹ specialization model

² Becker

³ marital search model

⁴ Oppenheimer

زندگی‌شان اجتناب می‌کنند. در شرایطی که بازار کار به شدت رقابتی باشد و موقعیت‌های شغلی ثابت کافی نداشته باشند، ریسک ازدواج و تشکیل خانواده افزایش می‌یابد؛ بنابراین افراد ازدواج خود را به تأخیر می‌اندازند (عباسی‌سوزی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۱۳؛ حسینی و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۴). در واقع بازار کار سخت و انعطاف‌ناپذیر نیز از عوامل اصلی تأخیر در ازدواج قلمداد می‌شوند. کیم (2005) بیان می‌کند که شرایط رقابتی و بی‌ثباتی بازار کار، سبب شده است تا جوانان به جای اینکه به دنبال تشکیل خانواده و تعهدات آن باشند، بر سرمایه انسانی خود سرمایه‌گذاری کنند.

زوانا و همکاران^۵ (1998) نیز به این موضوع اشاره دارند که در اقتصادهای نئوکلاسیک^۶، ازدواج یک انتخاب مبتنی بر هزینه و فایده است: وقتی هزینه‌ها بیشتر از منافع باشد، به تعویق انداختن ازدواج، منطقی است؛ برای مثال اگر در جامعه‌ای حقوق زنان بسیار کمتر از مردان باشد، بازار کار زنان کوچک‌تر باشد و حقوق یک نفر برای تضمین استانداردهای معمول زندگی یک خانواده کافی باشد، ازدواج زود هنگام زنان یک گزینه منطقی است. برای مردان نیز با توجه به شرایط قبل، اگر زن حاضر به انجام کارهای خانه باشد (که در غیر این صورت مرد خودش بایستی آنها را انجام می‌داد)، ازدواج از نظر اقتصادی عقلانی است.

علاوه بر این، نظریه‌هایی نیز هستند که بر عوامل اجتماعی و فرهنگی تأکید دارند. نظریه گذار جمعیت‌شناختی دوم^۷ یکی از این موارد است که تغییرات در روابط زناشویی و روابط خانوادگی را مدنظر قرار می‌دهد (Lesthaeghe, 2020). براساس این نظریه، در سراسر جهان نقش ازدواج به عنوان سازمان‌دهنده بنیادی زندگی خانوادگی کاهش چشمگیری می‌یابد. نقش زنان و مردان با مشارکت زنان در آموزش، دانشگاه و اشتغال دگرگون و نگرش‌ها بیش از پیش به سمت نقش‌های جنسیتی برابرطلب در حرکت است (عسکری ندوشن و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۳).

در همین راستا می‌توان به نظریه برابری جنسیتی^۸ مک‌دونالد نیز اشاره کرد. براساس این نظریه، تداوم نقش‌های

میان زنان با همین ویژگی‌ها، کمتر است (بگی، ۱۴۰۱: ۳۵). اوپنهایمر (1988, 1997) نیز این موضوع را تأیید می‌کند که از نظر تاریخی، توانایی درآمدزایی و اقتصادی مردان و جذابیت و قابلیت‌های خانه‌داری برای زنان در ازدواج، اهمیت زیادی دارد. با این حال، او ادعا می‌کند که نقش‌های جنسیتی و بازارهای ازدواج در طول زمان متغیرند؛ به طوری که امروزه بهره‌وری اقتصادی زنان در خارج از خانه به طور فزاینده‌ای ارزش یافته است؛ بنابراین، وضعیت اقتصادی زنان باعث نمی‌شود که از ازدواج چشم‌پوشی کنند، بلکه با طولانی‌کردن دوره موردنیاز برای توسعه توانمندی‌های اقتصادی خود و یافتن همسر مناسب، ازدواج را به تأخیر می‌اندازند. به این ترتیب با مهم‌تر شدن وضعیت اقتصادی زنان، آنها در سنین بالاتری ازدواج می‌کنند و از این طریق شکاف جنسیتی در زمان‌بندی ازدواج کاهش می‌یابد.

یکی دیگر از نظریه‌هایی که در این زمینه کاربرد دارد، شکاف موفقیت^۱ یا مزیقه ازدواجی^۲ است. ولا و کالینز^۳ (1990) ادعا می‌کنند که افراد در ازدواج به دنبال همسری با ویژگی‌های مکمل‌اند؛ برای مثال مردان مسن‌تر درآمد بالاتر خود را با جوانی همسرانشان تکمیل می‌کنند. رُز^۴ (2006) معتقد است چنانچه افراد در این امر موفق نباشند، با شکاف موفقیت روبه‌رو خواهند بود؛ برای مثال در دهه ۱۹۸۰ زنان ایالات متحده که دارای تحصیلات بالا بودند، در یافتن شریک زندگی خود دچار مشکل شدند. این موفق‌نشدن در ژاپن، کره جنوبی و تایوان در فاصله ۲۰۰۵-۱۹۹۵ اتفاق افتاد (Jones & Gubhaju 2009). دلیل این اتفاق افزایش نسبت زنان تحصیل‌کرده دانشگاهی، موفقیت مردان تحصیل‌کرده دانشگاهی در بازار ازدواج و انتظار بیش از حد افزایش دستمزد توسط زنان تحصیل‌کرده دانشگاهی بود که ازدواج خود را به تعویق می‌انداختند (Lee et al., 2021: 3).

نظریه اجتناب از خطر نیز انگیزه‌های فردی رفتار افراد را در چارچوب اقتصادی تبیین می‌کند (Bernardi et al., 2008). براساس این دیدگاه، افراد زمانی که در شرایط نامنی اقتصادی و عدم قطعیت بالا قرار دارند، از ریسک‌های غیرضروری در

⁵ Zuanna

⁶ Neoclassical economics

⁷ Second Demographic Transition

⁸ gender equality

¹ success gap

² marriage squeeze

³ Vella and Collins

⁴ Rose

ادامه تحصیل و نیز یافتن شغل به سال‌های بیشتری نیاز دارند؛ بنابراین یکی از عوامل اصلی تأخیر در ازدواج آنان، آموزش عالی است. از طرف دیگر این زنان بیشتر ممکن است با مضیقه ازدواجی روبه‌رو باشند؛ زیرا مردان معمولاً با زنان دارای تحصیلات پایین‌تر از خود ازدواج می‌کنند. این در حالی است که زنان با تحصیلات دانشگاهی و شاغل به‌دنبال مردانی‌اند که حداقل هم‌سطح آنها باشند. این توقعات نیز خود به تأخیر در ازدواج زنان و مضیقه ازدواجی دامن می‌زند.

روش‌شناسی

مطالعه حاضر به روش کمی و با استفاده از تکنیک تحلیل ثانویه انجام شده است. برای این منظور داده‌های پیمایش ملی ازدواج، که توسط سازمان ثبت احوال کشور گردآوری شده بود، تجزیه و تحلیل شد. برای اجرای پیمایش، ابتدا در شهریور ۱۳۹۶ مرحله آزمایشی آن انجام شد. هدف از اجرای این مرحله، تعیین اندازه نمونه، بررسی پایایی و اعتبار پرسش‌نامه‌ها و برآورد هزینه و زمان و شناسایی ضعف و اشکالات بود. بعد از این مرحله، موج اول پیمایش در مهر ۱۳۹۶ شروع و در پایان مهرماه ۱۳۹۷ به اتمام رسید. داده‌ها از تمامی مراکز استانی کشور به‌جز استان تهران (به‌دلیل همکاری نکردن مراکز مربوطه) گردآوری شده است. برای شهر تهران تعداد ۱۵۳۰ پرسش‌نامه در نظر گرفته شده بود که تنها ۱۶۸ نمونه گردآوری شد و بنابراین از نمونه نهایی حذف شدند. جامعه آماری، مردان و زنان مراجعه‌کننده برای آزمایش‌های قبل از ازدواج در مراکز استانی بودند. در شهرهایی که بیش از یک آزمایشگاه وجود داشت، به‌صورت تصادفی یک مورد انتخاب شده است. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود. تکمیل پرسش‌نامه از طریق مراجعه مستقیم پرسش‌گر به پاسخگویان صورت گرفته است. پرسش‌نامه، هم سؤالات باز و هم سؤالات بسته را شامل می‌شد؛ به‌طوری که تعداد ۵۳ سؤال در هفت بخش طراحی شد. سؤالات باز برای پرسش درباره دلیل تأخیر در ازدواج، دلیل ازدواج زودتر از سن ایده‌آل افراد، نام شغل پدر، نام شغل فرد، توصیف ازدواج و ... استفاده شد. دیگر سؤالات (تحصیلات، قومیت، وضع فعالیت و ...) به‌صورت بسته پرسیده شده است. تعداد پرسش‌نامه‌های تکمیل‌شده برابر با

جنسیتی ستنی در فرزندآوری و تولید خانگی به افزایش سن ازدواج و کاهش باروری منجر شده است (McDonald, 2008). باید توجه داشت که تغییرات در جایگاه و موقعیت زنان، صرفاً اقتصادی نیست. در جوامع توسعه‌یافته، نقش‌های از قبل تعیین شده زن و مرد در خانواده، پیوسته بازنگاری می‌شود؛ به‌طوری که حتی مرکزیت مطلق نهاد ازدواج زیر سؤال می‌رود. نشانه بارز این تغییر فضای فرهنگی، تعداد زیاد زنان با تحصیلات عالی است. این موضوع به‌طور مستقیم بر سن ازدواج تأثیر می‌گذارد؛ زیرا زنان برای اتمام تحصیل و سپس پیدا کردن شغل به زمان نیاز دارند. با این حال، تأثیر غیرمستقیم آموزش زنان بر ازدواج نیز باید درخور توجه قرار گیرد؛ برای مثال تحصیلات بالاتر، برابری فرهنگی زنان را با مردان تضمین می‌کند و ارزش کار و اوقات فراغت را برای زنان در رده ارزش مادری قرار می‌دهد (Zuanna et al., 1998: 189). البته کاواگوچی^۱ و لی (2017) بیان می‌کنند که انتظارات نسل‌های مختلف می‌تواند سبب تأخیر و آهسته‌تر شدن روند تعدیل برابری جنسیتی در خانواده باشد؛ برای مثال، ممکن است مردی مایل به انجام فعالیت‌های داخل منزل و کمک به همسرش باشد، اما والدین او ممکن است این موضوع را نپذیرند؛ برای مثال ممکن است انجام کارهای منزل توسط مردان، از سوی والدینشان پذیرفتنی نباشد؛ زیرا در نسل‌های پیشین این وظایف بر عهده زنان بوده است.

براساس آنچه بیان شد، انتظار بر این است که ازدواج از نظر افراد ارزیابی شود و همان‌گونه که بکر اشاره می‌کند، کسانی که ازدواج سبب خواهد شد تا نگرانی‌های آنها در ابعاد مختلف اقتصادی-اجتماعی بیشتر شود، ازدواج خود را به تأخیر خواهند انداخت. نظر به اینکه در ایران مردان مسئولیت اصلی تأمین مایحتاج خانواده را بر عهده دارند، بنابراین انتظار داریم تأخیر در ازدواج مردان بیشتر به دلایل اقتصادی باشد. همچنین براساس نظریه اجتناب از خطر، بالابودن میزان‌های بیکاری جوانان در ایران می‌تواند یکی از دلایل اصلی تأخیر در ازدواج باشد. در طرف مقابل در سالیان اخیر شاهد گسترش آموزش به‌ویژه در میان زنان بوده‌ایم و درصد بالایی از زنان، امروزه دارای تحصیلات دانشگاهی‌اند؛ بنابراین همچنان که بکر و اوپنهایمر بیان می‌کنند، این زنان به‌دلیل

¹ Kawaguchi

سطح سنجش فاصله‌ای است. متغیرهای مستقل ترکیبی از مشخصه‌های فردی و رفتارهای آنان (تماشای رسانه‌های جمعی، مطالعه، شرکت در کلاس‌ها و مراسمات مختلف، گذران وقت در شبکه‌های اجتماعی، نحوه انتخاب همسر و نوع ازدواج) است. مشخصه‌های فردی مواردی همچون سن، محل سکونت (شهری-روستایی)، وضع اشتغال (شاغل-غیرشاغل)، تحصیلات (بی‌سواد، ابتدایی و راهنمایی-متوسطه و دیپلم-دانشگاهی) و قومیت (فارس، ترک، کرد، لر، عرب، بلوچ و شمالی (گیلکی و ترکمن)) را شامل می‌شود. نظر به اینکه برای مشخص کردن تعیین‌کننده‌های تأخیر در ازدواج از آزمون رگرسیون خطی چندمتغیره استفاده شده است و در این آزمون متغیرها باید در سطح سنجش فاصله‌ای باشند، مشخصه‌های فردی به متغیرهای مصنوعی تبدیل و سپس وارد تحلیل شدند. همچنین متغیرهای استفاده از اینترنت، استفاده از ماهواره، میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی و میزان شرکت در مناسک مذهبی که به صورت تعداد ساعت در هفته پرسیده شده بود، به عنوان متغیرهای گذران وقت فراغت وارد تحلیل شدند. مشخصه‌های فردی همچون سن، محل سکونت و قومیت براساس مطالعات پیشین برای تحلیل انتخاب شدند. این ویژگی‌ها همواره از عوامل اثرگذار بر رفتارهای افرادند. استفاده از متغیرهای تحصیلات و اشتغال نیز با توجه به نظریه‌های بکر و اوپنهایمر بوده است که بر نقش آنها در تأخیر ازدواج تأکید دارند. همچنین تأثیر وضعیت اشتغال فرد و دستیابی نداشتن به شغل مناسب، با نظریه اجتناب از خطر تبیین‌شدنی است.

یافته‌های تحقیق

توزیع پاسخگویان برحسب مشخصه‌های فردی آنان در جدول ۱ آورده شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود ۵۱/۱ درصد پاسخگویان، مرد و ۴۸/۹ درصد آنان زن هستند. از نظر سنی، بیشتر پاسخگویان را جوانان (۳۴-۱۸ ساله) تشکیل می‌دهند (۸۶ درصد). با این حال ۷/۹ درصد افراد در سنین زیر ۱۸ سال بوده‌اند. این افراد کسانی‌اند که ازدواج زودهنگام^۱ را تجربه کرده‌اند؛ به این معنی که پیش از رسیدن به سن قانونی ازدواج کرده‌اند. همچنین ۶/۱ درصد افراد نیز در

۹۴۸۵ مورد بود که شامل ۹۳۵۱ پرسش‌نامه کامل و ۱۳۴ پرسش‌نامه ضمیمه (در مواردی که یکی از زوجین حضور نداشتند) است.

مطالعه حاضر بر افرادی متمرکز شده است که برای اولین بار ازدواج را تجربه می‌کردند؛ بنابراین تنها کسانی انتخاب شدند که مرتبه اول ازدواج آنها بود. به این ترتیب اطلاعات ۸۳۴۹ نفر تجزیه و تحلیل شد. برای مشخص کردن تأخیر در ازدواج، از دو متغیر استفاده شد: «سن به هنگام اولین ازدواج» و «سن ایده‌آل ازدواج» که اولی براساس تاریخ ازدواج افراد و مورد دوم براساس این سؤال که «چه سنی برای ازدواج مناسب است» ساخته شد. با استفاده از این دو سؤال، شکاف بین سن واقعی و ایده‌آل ازدواج از نظر مشارکت‌کنندگان محاسبه شد. به این صورت که سن افراد در هنگام ازدواج از سن ایده‌آل کسر شد. افرادی که سن واقعی ازدواج آنها کمتر از سن ایده‌آل بود، به عنوان کسانی مشخص شدند که شکاف منفی دارند. این افراد زودتر از سن ایده‌آل مدنظرشان ازدواج کرده‌اند. در طرف مقابل چنانچه سن واقعی ازدواج از سن ایده‌آل بزرگ‌تر بود، افراد دارای شکاف مثبت قلمداد می‌شوند؛ به این معنی که تأخیر در ازدواج را تجربه کرده‌اند. در نهایت از افرادی که سن ازدواج آنها دیرتر از سن ایده‌آل ازدواج بیان شده بود، پرسیده شد که چرا دیرتر از آنچه ایده‌آل می‌دانند، ازدواج کرده‌اند. این سؤال به صورت باز پرسیده شده است و افراد می‌توانستند هر دلیلی را بیان کنند. به این ترتیب دلایل تأخیر در ازدواج توسط خود افراد بیان شد. در نهایت این دلایل بررسی و در طبقات مختلف دسته‌بندی شدند.

ویژگی‌های هر دو دسته از افراد (چه زودتر یا دیرتر از سن ایده‌آل مدنظرشان، ازدواج کرده بودند) براساس نوع شکاف آنها آورده شده است. علاوه بر بررسی دلایل تأخیر در ازدواج، روابط بین متغیرها نیز به لحاظ آماری آزمون شدند. با این حال، تحلیل‌های پیشرفته تنها بر افرادی متمرکز است که دیرتر از سن ایده‌آل خود ازدواج کرده بودند (۳۸۹۱ نفر) و دلایل تأخیر در ازدواج آنها بررسی شده است.

به این ترتیب، متغیر وابسته در تحلیل‌های چندمتغیره، تأخیر در ازدواج است که نشان‌دهنده تعداد سال‌هایی است که فرد دیرتر از سن ایده‌آل مدنظرش ازدواج کرده است و در

¹ early marriage

و محصل نیز در رده‌های بعدی قرار دارند. از نظر وضع سواد و سطح تحصیلات، پاسخگویان در شرایط خوبی به سر می‌برند. کمتر از ۱ درصد افراد بی‌سواد بوده‌اند. در طرف مقابل، بیشترین تعداد پاسخگویان (۴۳/۸ درصد) دارای تحصیلات دانشگاهی بودند. از نظر قومیت نیز به ترتیب، فارس‌ها، تُرک‌ها و گُردها بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند.

دستهٔ میان‌سالان (۳۵-۶۴ ساله) قرار دارند. نظر به اینکه معمولاً در مناطق روستایی آزمایشگاه‌های مجهز وجود ندارد، افراد روستاهای هر مرکز استان برای آزمایش‌های قبل از ازدواج باید به آزمایشگاه‌های مراکز بهداشت شهرستان مراجعه کنند. یافته‌ها در رابطه با محل سکونت پاسخگویان نشان می‌دهد بیشتر آنها در مناطق شهری ساکن بوده‌اند. از نظر وضع فعالیت، هرچند بیشتر افراد در زمان انجام پیمایش شاغل بوده‌اند، اما ۱۰ درصد افراد بیکار بوده‌اند. افراد خانه‌دار

جدول ۱- توزیع پاسخگویان برحسب مشخصه‌های فردی (n = ۸۳۴۹)

Table 1- Individual characteristics of respondents (n=8349)

نام متغیر	طبقات متغیر	فراوانی مطلق	فراوانی نسبی
جنس	زن	۴۲۶۴	۵۱/۱
	مرد	۴۰۸۵	۴۸/۹
سن	۱۱-۱۷ ساله (نوجوانان)	۶۵۷	۷/۹
	۱۸-۳۴ ساله (جوانان)	۷۱۶۴	۸۶/۰
	۳۵-۶۴ ساله (میان‌سالان)	۵۰۸	۶/۱
محل سکونت	شهر	۷۱۹۰	۸۷/۳
	روستا	۱۰۰۶	۱۲/۲
	سایر	۳۶	۰/۵
وضع فعالیت	شاغل	۴۷۴۱	۵۶/۸
	محصل	۱۳۱۰	۱۵/۷
	خانه‌دار	۱۳۸۷	۱۶/۶
	بیکار در جست‌وجوی کار	۸۳۳	۱۰/۰
	سایر	۶۹	۰/۸
وضع سواد و سطح تحصیلات	بی‌سواد	۶۴	۰/۸
	ابتدایی و راهنمایی	۱۴۵۸	۱۷/۶
	متوسطه و دیپلم	۳۱۴۱	۳۷/۹
قومیت	دانشگاهی	۳۶۹۲	۴۳/۸
	فارس	۳۸۹۰	۴۶/۶
	تُرک	۱۸۰۷	۲۱/۷
	گُر و لک	۵۷۵	۶/۹
	گُرده	۱۰۶۶	۱۲/۸
	عرب	۵۰۳	۶/۰
	بلوچ	۲۰۱	۲/۴
	شمالی (ترکمن و گیلکی)	۲۶۶	۳/۱
	سایر	۳۷	۰/۴

صورت که دیرتر از سن ایده‌آل ازدواج کرده و تأخیر در ازدواج را تجربه کرده‌اند. میانگین سن ازدواج در نمونهٔ مطالعه شده ۲۴/۵ سال و میانگین سن ایده‌آل ۲۱/۴ سال بوده است که نشان می‌دهد افراد از نظر خودشان به‌طور میانگین

جدول ۲ توزیع پاسخگویان را برحسب شکاف در سن واقعی و سن ایده‌آل ازدواج و رابطهٔ آن را با مشخصه‌های فردی نشان می‌دهد. نتایج حاکی از آن است که در بیشتر ویژگی‌های فردی، افراد دارای شکاف مثبت بوده‌اند؛ به این

میان افراد پیرو اهل سنت این رقم ۰/۷ سال است. افراد ساکن در مناطق شهری نیز در مقایسه با روستاییان، دیرتر از سن ایده‌آل ازدواج کرده‌اند. در رابطه با وضع فعالیت، نتایج حاکی از آن است که بیشترین شکاف در سن واقعی و ایده‌آل به افراد بیکار در جست‌وجوی کار تعلق دارد؛ به طوری که بین این دو سن، ۲/۷ سال اختلاف وجود دارد. همچنین افراد شاغل بالاترین میانگین سن ازدواج را در طبقات مختلف این متغیر به خود اختصاص داده‌اند. نکته دور از انتظار، به متغیر تحصیلات برمی‌گردد؛ جایی که برخلاف انتظار، افراد بی‌سواد بیشترین تأخیر را در ازدواج و بیشترین اختلاف بین سن واقعی و ایده‌آل را تجربه کرده‌اند. میانگین سن واقعی ازدواج آنها ۲۹/۷ سال است (جدول ۲).

۳/۱ سال دیرتر از آنچه ایده‌آل می‌دانند ازدواج کرده‌اند. به طور کلی بیشتر پاسخگویان (۳۹/۳ درصد) دارای تجربه تأخیر در ازدواج بودند و در طرف مقابل ۲۳/۷ درصد نیز بیان کرده‌اند که زودتر از سن ایده‌آل ازدواج کرده بودند. میانگین سن ازدواج و ایده‌آل برای زنان به ترتیب ۲۳/۶ و ۲۳ و برای مردان ۲۷/۴ و ۲۶ سال بوده است. رابطه بین تمامی ویژگی‌های فردی با شکاف در سن ایده‌آل و واقعی ازدواج معنادار شده است. میانگین سن واقعی و ایده‌آل ازدواج در بین مردان بیشتر از زنان است. به همین ترتیب تأخیر در ازدواج نیز در بین مردان بیشتر است. تأخیر در ازدواج همچنین در بین افراد پیرو مذهب تشیع بیشتر است. آنها ۱/۱ سال دیرتر از سن ایده‌آل مدنظرشان ازدواج را تجربه کرده‌اند؛ در حالی که در

جدول ۲- توزیع پاسخگویان برحسب نوع شکاف و مشخصه‌های فردی (n = ۸۳۴۹)

Table 2 – Individual characteristics and gap between actual and ideal age of marriage (n=8349)

متغیر	شکاف بین سن ایده‌آل و واقعی ازدواج ^۱			میانگین		اختلاف ^۱
	بدون شکاف	مثبت	منفی	سن ازدواج	سن ایده‌آل (به سال)	
کل نمونه	۳۶/۹	۳۹/۳	۲۳/۷	۲۴/۵	۲۱/۴	۳/۱
جنس						
زن	۳۶/۱	۳۴/۲	۲۹/۷	۲۳/۶	۲۳/۰	۰/۶
مرد	۳۷/۸	۴۴/۷	۱۷/۵	۲۷/۴	۲۶/۰	۱/۴
X2: ۱۸۳/۴ **						
مذهب						
اهل تشیع	۳۶/۹	۳۹/۸	۲۳/۴	۲۵/۶	۲۴/۵	۱/۱
اهل تسنن	۳۷/۵	۳۳/۵	۲۹/۰	۲۳/۸	۲۳/۱	۰/۷
X2: ۱۳/۰۲ **						
محل سکونت						
روستا	۳۵/۳	۳۶/۳	۲۸/۴	۲۴/۰	۲۳/۰	۱
شهر	۳۷/۲	۳۹/۷	۲۳/۱	۲۵/۷	۲۴/۶	۱/۱
X2: ۱۴/۰۷ **						
شاغل	۳۷/۱	۴۷/۱	۱۵/۸	۲۷/۷	۲۶/۰	۱/۷
وضع فعالیت						
محصل	۳۶/۰	۱۶/۲	۴۷/۸	۱۹/۹	۲۱/۰	- ۱/۱
خانه‌دار	۳۷/۲	۳۶/۳	۲۶/۶	۲۳/۹	۲۲/۷	۱/۲
X2: ۶۹۳/۸ **						
بیکار در جست‌وجوی کار	۳۹/۸	۴۰/۱	۲۰/۱	۲۷/۵	۲۴/۸	۲/۷
وضع سواد و سطح تحصیلات						
بی‌سواد	۲۷/۶	۵۶/۹	۱۵/۵	۲۹/۷	۲۳/۵	۶/۲
ابتدایی و راهنمایی	۳۰/۹	۳۱/۴	۳۷/۷	۲۲/۶	۲۲/۱	۰/۵
متوسطه و دیپلم	۳۹/۷	۳۳/۱	۲۷/۲	۲۴/۳	۲۳/۶	۰/۷
دانشگاهی	۳۷/۳	۴۷/۴	۱۵/۲	۲۷/۶	۲۶/۱	۱/۵
X2: ۳۷۵/۲ **						
قومیت						
فارس	۳۸/۰	۳۸/۸	۲۳/۳	۲۵/۶	۲۴/۷	۰/۹
ترک	۳۶/۵	۴۰/۶	۲۲/۹	۲۵/۶	۲۴/۵	۱/۱
گُرد	۴۰/۴	۳۸/۵	۲۱/۱	۲۵/۷	۲۴/۱	۱/۶
عرب	۳۰/۷	۴۲/۱	۲۷/۲	۲۳/۶	۲۲/۴	۱/۲
گُر و لک	۲۵/۵	۴۹/۰	۲۵/۵	۲۶/۲	۲۴/۵	۱/۷
X2: ۸۸/۸ **						
بلوچ	۲۵/۴	۳۲/۵	۴۲/۰	۲۱/۶	۲۱/۴	۰/۲
شمالی (گیلکی و ترکمن)	۴۶/۱	۳۲/۳	۲۱/۶	۲۶/۵	۲۵/۳	۱/۲
سایر	۳۰/۰	۳۵/۷	۳۴/۳	۲۵/۳	۲۴/۳	۱/۰

۱- شکاف منفی: سن واقعی ازدواج کمتر از سن ایده‌آل بوده است. شکاف مثبت: سن واقعی ازدواج بیشتر از سن ایده‌آل بوده است. ** معنی‌دار در سطح خطای کمتر از ۱ درصد

نتایج نشان می‌دهد در همه متغیرها و طبقات آن، افراد در سنی بالاتر از سن ایده‌آل مدنظرشان ازدواج کرده‌اند. تأخیر در ازدواج در بین کسانی بیشتر است که ازدواج غیرخویشاوندی را تجربه کرده‌اند. همچنین وقتی افراد خودشان و بدون تأیید خانواده تصمیم به ازدواج می‌گیرند، دیرتر از سن ایده‌آل ازدواج می‌کنند. هم میانگین سن واقعی و هم سن ایده‌آل ازدواج در میان کسانی که از اینترنت استفاده و ماهواره تماشا می‌کنند، نسبت به همتایانشان بالاتر است. این موضوع می‌تواند به این دلیل باشد که پذیرش اندیشه‌های مدرن در بین افرادی محتمل‌تر باشد که از این فناوری‌ها استفاده می‌کنند؛ بنابراین انتظار می‌رود این افراد قدرت تصمیم‌گیری بالاتری در رابطه با زمان ازدواجشان داشته باشند. از طرفی افرادی که در طبقه بالای شرکت در مناسک مذهبی قرار دارند، نسبت به دیگر طبقات، میانگین سن واقعی و ایده‌آل بالاتری داشتند. با این حال اختلاف بین ایده‌آل و رفتار آنها در مقایسه با افرادی بیشتر است که شرکت کمتری در مناسک مذهبی داشتند.

تفاوت‌ها در بین قومیت‌های مختلف نیز معنادار بوده است. بالاترین میانگین سن ازدواج مربوط به شمالی‌ها (۲۶/۵ سال) و پایین‌ترین آن به بلوچ‌ها با ۲۱/۶ سال اختصاص دارد. درباره سن ایده‌آل ازدواج نیز چنین است و شمالی‌ها (۲۵/۳) و بلوچ‌ها (۲۱/۴) به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین سن ایده‌آل را داشته‌اند. به این ترتیب اختلاف سن واقعی و ایده‌آل در بین بلوچ‌ها از دیگر قومیت‌ها کمتر بوده است و تنها ۰/۲ سال است. پس از آن فارس‌ها قرار دارند. در طرف مقابل بیشترین اختلاف مربوط به اقوام لر، لک و گُرد است. با این حال ۳۲/۳ درصد از پاسخگویان شمالی اعلام کرده‌اند که دیرتر از سن ایده‌آل ازدواج کردند و از این لحاظ در پایین‌ترین رتبه قرار می‌گیرند. در حالی که ۴۹ درصد پاسخگویان لر و لک در سنی بالاتر از سن ایده‌آل ازدواج کرده‌اند. نکته درخور توجه در این زمینه این است که برخلاف دیگر اقوام، بیشتر پاسخگویان بلوچ زودتر از سن ایده‌آل مدنظرشان ازدواج کرده‌اند. ۴۲ درصد از آنها زودتر از سن ایده‌آل و ۳۲/۵ درصد نیز دیرتر از سن ایده‌آل، ازدواج را تجربه کرده‌اند. در جدول ۳ توزیع پاسخگویان برحسب رفتارهای فردی و شکاف در سن واقعی و ایده‌آل ازدواج آورده شده است.

جدول ۳- توزیع پاسخگویان برحسب نوع شکاف و رفتارهای فردی (n = ۸۳۴۹)

Table 3- Personal behaviors and gap between actual and ideal age of marriage (n=8349)

اختلاف ^۱ (به سال)	میانگین		شکاف بین سن ایده‌آل و واقعی ازدواج ^۱			فراوانی نسبی پاسخگویان در هر متغیر	متغیر
	سن ایده‌آل	سن ازدواج	منفی	مثبت	بدون شکاف		
۱/۴	۲۴/۹	۲۶/۳	۲۰/۸	۴۲/۱	۳۷/۲	۷۲/۳	غیرخویشاوندی
۰/۵	۲۳/۱	۲۳/۶	۳۰/۹	۳۲/۷	۳۶/۴	۲۷/۷	X ² : ۱۰۸/۴** خویشاوندی
۰/۸	۲۳/۵	۲۴/۳	۳۱/۲	۳۸/۲	۳۰/۷	۱۱/۴	والدین و خانواده
۱/۱	۲۴/۵	۲۵/۶	۲۲/۹	۳۹/۱	۳۸/۰	۸۴/۷	فرد با تأیید خانواده
۲/۵	۲۵/۲	۲۷/۷	۱۶/۷	۵۰/۷	۳۲/۵	۳/۶	X ² : ۵۱/۵** فرد بدون تأیید خانواده
۰/۹	۲۴/۸	۲۵/۷	۲۲/۵	۳۹/۰	۳۸/۵	۶۵/۹	بلی
۱/۳	۲۳/۷	۲۵/۰	۲۶/۲	۴۰/۰	۳۳/۸	۳۴/۱	X ² : ۲۰/۸۲** خیر
۰/۹	۲۵/۰	۲۵/۹	۲۴/۲	۳۹/۰	۳۶/۸	۴۳/۹	بلی
۱/۳	۲۳/۹	۲۵/۲	۲۳/۴	۳۹/۶	۳۷/۰	۵۶/۱	X ² : ۰/۶۴۶ ^{NS} خیر
۱/۳	۲۴/۰	۲۵/۳	۲۴/۴	۳۸/۴	۳۷/۳	۳۶/۰	کم
۱/۱	۲۴/۷	۲۵/۸	۲۵/۷	۳۹/۱	۳۵/۲	۴۱/۲	متوسط
۰/۹	۲۴/۶	۲۵/۵	۲۱/۸	۴۱/۱	۳۷/۱	۲۲/۸	X ² : ۹/۹۴* زیاد
۱/۰	۲۴/۷	۲۵/۷	۲۶/۶	۴۰/۱	۳۳/۳	۵۷/۱	کم
۱/۰	۲۴/۳	۲۵/۳	۲۱/۴	۳۹/۳	۳۹/۴	۲۶/۶	متوسط
۱/۳	۲۳/۹	۲۵/۲	۲۳/۳	۳۸/۵	۳۸/۲	۱۶/۳	X ² : ۳۱/۱۷** زیاد

۱- شکاف منفی: سن واقعی ازدواج کمتر از سن ایده‌آل بوده است. شکاف مثبت: سن واقعی ازدواج بیشتر از سن ایده‌آل بوده است.
** معنی‌دار در سطح خطای کمتر از ۱ درصد؛ * معنی‌دار در سطح خطای کمتر از ۵ درصد، NS غیرمعنادار

نیافتن فرد مناسب و مهیانبودن شرایط نیز در رده‌های بعدی قرار دارند. مشکلات شخصی همچون ادامه تحصیل و خدمت سربازی نیز برای مردان از دیگر عوامل تأخیر در ازدواج بیان شده است؛ اما در میان زنان، نیافتن فرد مناسب برای ازدواج با ۳۱ درصد بیشترین فراوانی را دارد. پس از آن مهیانبودن شرایط ازدواج، در رده بعدی قرار دارد. مشکلات مالی تنها توسط ۷/۳ درصد زنان به‌عنوان تأخیر در ازدواج بیان شده است. ادامه تحصیل نیز از علل اصلی دیررسی ازدواج زنان است. موضوعات فرهنگی در بین زنان بیش از مردان علت تأخیر در ازدواج بوده است. نکته مهم دیگر اینکه علاقه‌نداشتن به ازدواج در بین زنان (۳ درصد) بیشتر از مردان (۱/۷ درصد) بوده است.

دلایل تأخیر در ازدواج نیز مهم است. اینکه چرا افراد در سنی ازدواج نمی‌کنند که به نظرشان ایده‌آل است. باید توجه کرد که این دلایل برحسب جنسیت پاسخگویان می‌تواند متفاوت باشد. بر این اساس دلایل تأخیر در ازدواج در جدول ۴ نشان داده شده است. همان‌گونه که بیان شد این دلایل به صورت سؤال باز پاسخ پرسیده شده است و هر فرد می‌توانست دلیل خود را بیان کند. ما در نهایت پاسخ‌های افراد را طبقه‌بندی کردیم. این دلایل در شش طبقه کلی قرار گرفته‌اند. نتایج نشان می‌دهد عوامل اقتصادی مهم‌ترین دلیل برای تأخیر در ازدواج مردان است. مشکلات مالی با ۳۵/۹ درصد و نداشتن شغل و مشکلات شغلی با ۱۲/۶ درصد بیشترین دلایل ذکر شده توسط مردان بوده است. مشکل مسکن نیز تنها توسط ۰/۶ درصد از افراد عنوان شده است.

جدول ۴- توزیع نسبی پاسخگویان برحسب علل بیان‌شده از سوی آنها برای تأخیر در ازدواج

Table 4- The reasons on delayed marriage by sex

طبقه‌بندی	علت	مردان	زنان
عوامل اقتصادی	نداشتن شغل و مشکلات شغلی	۱۲/۶	۲/۴
	مشکل مسکن	۰/۶	۰/۱
	مشکلات مالی و اقتصادی	۳۵/۹	۴/۸
عوامل فرهنگی	قسمت و سرنوشت	۱/۰	۲/۲
	موضوعات فرهنگی	۰/۶	۱/۳
	شرایط جامعه و مشکلات اجتماعی	۱/۲	۰/۹
مسائل خانوادگی	مخالفت خانواده/والدین	۰/۹	۲/۴
	مشکلات خانوادگی	۳/۳	۴/۰
باورهای فردی	علاقه‌نداشتن به ازدواج	۱/۷	۳/۰
	نبود اعتماد و ترس از زندگی مشترک	۰/۵	۰/۷
	توقعات بالا نسبت به طرف مقابل	۱/۰	۴/۶
مشکلات شخصی	حفظ استقلال فردی	۰/۳	۰/۴
	ادامه تحصیل	۴/۸	۱۱/۳
سایر	خدمت سربازی	۱/۴	۰/۰
	آمادگی نداشتن برای ازدواج به لحاظ بلوغ فکری	۲/۵	۴/۱
	نیافتن فرد مناسب برای ازدواج	۱۲/۷	۳۱/۰
	مهیانبودن شرایط ازدواج	۱۲/۸	۲۰/۶
	سایر	۶/۲	۶/۱

دارای شکاف مثبت بودند؛ به این معنی که تأخیر در ازدواج یا دیررسی ازدواج را تجربه کرده‌اند. در رابطه با مدل مردان، یافته‌ها حاکی از آن است که متغیرهای مستقل توانسته‌اند بیش از ۴۸ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. بر این اساس

در بررسی تعیین‌کننده‌های تأخیر در ازدواج زنان و مردان از رگرسیون خطی چندمتغیره استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول ۵ به صورت جداگانه برای مردان و زنان آورده شده است. برای این تحلیل‌ها، تنها افرادی انتخاب شده‌اند که

است که سن ایده‌آل ازدواج در بین افراد مسن‌تر بالاتر است و بنابراین کسانی که دیرتر ازدواج می‌کنند، سنی است که نزدیک به ایده‌آل‌هایشان است. محل سکونت تأثیر معناداری بر تأخیر در ازدواج ندارد. زنان شاغل در مقایسه با زنان غیرشاغل کمتر دچار تأخیر در ازدواج‌اند. همچنین وجود شکاف بین سن ایده‌آل و واقعی در بین زنان با تحصیلات متوسطه و دانشگاهی در مقایسه با افراد بی‌سواد کمتر است. در مقایسه با مدل مردان، استفاده یا استفاده‌نکردن از اینترنت در بین زنان تأثیر معناداری بر تأخیر در ازدواج دارد؛ به این صورت که تأخیر در ازدواج در بین زنانی که از اینترنت استفاده می‌کنند، در مقایسه با همتایانشان کمتر است. در میان قوم‌های مختلف نیز تنها زنان عرب و کرد دارای تأخیر در ازدواج بالاتری نسبت به زنان فارس‌اند.

انتظار می‌رود با افزایش سن مردان، تأخیر در ازدواج نیز در بین آنها بیشتر شود. تأخیر در ازدواج در بین افراد شاغل در مقایسه با افراد غیرشاغل کمتر است. همچنین هرچه تحصیلات مردان بالاتر باشد، دیررسی ازدواج در آنها کمتر است. درباره اقوام مختلف مشاهده می‌شود که تأخیر در ازدواج در میان بلوچ‌ها، عرب‌ها و کردها در مقایسه با فارس‌ها بیشتر است. افرادی که از ماهواره استفاده می‌کنند نیز کمتر از افرادی که استفاده نمی‌کنند، شکاف کمتری را بین سن واقعی و ایده‌آل ازدواج تجربه می‌کنند.

نتایج تقریباً مشابهی در مدل زنان به دست آمده است. با این حال همچنان که مشاهده می‌شود، متغیرهای مستقل در مدل زنان توانسته است تا حدود ۶۷ درصد واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. برای زنان نیز افزایش سن ازدواج سبب می‌شود تا تأخیر در ازدواج کمتر شود. این امر به این دلیل

جدول ۵- نتایج رگرسیون خطی چندمتغیره برای تبیین تأخیر در ازدواج (n = ۳۸۹۱)
Table 5- Linear regression results to explain delayed marriage (n=3891)

ضرایب بتای استاندارد		
مردان	زنان	
-۹/۵۵۵**	-۹/۹۰۷**	عرض از مبدأ
۰/۷۰۱**	۰/۷۸۹**	سن
-۰/۰۲۸ ^{ns}	-۰/۰۰۳ ^{ns}	محل سکونت (روستا (مرجع) شهر)
-۰/۰۶۱**	-۰/۰۷۲**	وضع اشتغال (غیرشاغل (مرجع) شاغل)
-۰/۱۳۰ ^{ns}	-۰/۰۹۷*	تحصیلات (بی‌سواد (مرجع) ابتدایی و راهنمایی)
-۰/۲۲۰*	-۰/۲۲۲**	متوسطه و دیپلم
-۰/۳۱۴**	-۰/۳۶۰**	دانشگاهی
۰/۰۰۰ ^{ns}	-۰/۰۱۲ ^{ns}	قومیت (فارس (مرجع) ترک)
۰/۰۴۰*	۰/۰۵۵**	کرد
۰/۰۹۴**	۰/۰۵۶**	عرب
۰/۰۳۲ ^{ns}	۰/۰۰۹ ^{ns}	گر
۰/۰۴۴*	۰/۰۱۲ ^{ns}	بلوچ
-۰/۰۱۷ ^{ns}	۰/۰۰۰ ^{ns}	شمالی
-۰/۰۰۶ ^{ns}	-۰/۰۵۶*	استفاده از اینترنت (خیر بلی)
-۰/۰۹۶**	-۰/۰۷۲**	استفاده از ماهواره (خیر بلی)
۰/۰۰۶ ^{ns}	-۰/۰۰۵ ^{ns}	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی
۰/۰۱۳ ^{ns}	۰/۰۲۷ ^{ns}	میزان شرکت در مناسک مذهبی
۰/۴۸۴	۰/۶۶۶	ضریب تبیین تعدیل‌شده

** معنی‌دار در سطح خطای کمتر از ۱ درصد؛ * معنی‌دار در سطح خطای کمتر از ۵ درصد، ^{ns} غیرمعنادار

بحث و نتیجه

تغییر در رفتارها و الگوهای ازدواج، یکی از مشخصه‌های جوامع مدرن است. ایران نیز در چند دهه گذشته با تغییرات در ساختارهای کلان جامعه، شاهد تغییراتی در الگوهای ازدواج بوده است. مطالعه حاضر سن واقعی و ایده‌آل ازدواج را در میان افراد تازه ازدواج کرده و دلایل و تعیین‌کننده‌های تأخیر در ازدواج را در ایران بررسی کرد.

میانگین سن ازدواج مردان در مقایسه با زنان بالاتر بود. این امر تقریباً در همه نقاط جهان دیده می‌شود و زنان زودتر از مردان ازدواج می‌کنند. میانگین سن ازدواج برای مردان در تمامی ۱۱۴ کشوری که سازمان ملل اطلاعاتی درباره آنها دارد، بالاتر است (Allendorf et al., 2017: 1478). در سطح جهانی مردان به‌طور متوسط ۳/۳ سال دیرتر از زنان ازدواج می‌کنند که از ۱/۸ سال در آمریکای شمالی و شمال اروپا تا حداکثر ۶/۶ سال در آفریقای غربی متغیر است (Ortega, 2014: 167). این اختلاف جنسیتی در سن ازدواج در مطالعه حاضر برابر با ۳/۸ سال بود.

میانگین سن ایده‌آل ازدواج برای زنان و مردان به‌ترتیب برابر با ۲۳ و ۲۶ سال بیان شده است. آلدورف و همکاران (2017) نیز در نپال سن ایده‌آل زنان را پایین‌تر از مردان گزارش کرده بودند. عسکری ندوشن و همکاران (۱۳۹۵) در یزد به ارقام ۲۲/۵ و ۲۷/۵ سال دست یافته بودند.

حدود ۶۲ درصد افراد شکاف بین سن واقعی و ایده‌آل ازدواج را تجربه کرده بودند و شکاف بیشتر آنها مثبت بود؛ به این معنا که دیرتر از سن ایده‌آل خود ازدواج کرده بودند. قربانی و همکاران (۱۳۹۸) به نتایج مشابهی در استان کهگیلویه و بویراحمد دست پیدا کرده بودند.

برای مردان مهم‌ترین علت تأخیر در ازدواج مشکلات اقتصادی از قبیل نداشتن شغل و وضعیت بد اقتصادی بیان شده است. تأخیر در ازدواج مردان به دلیل مشکلات اقتصادی با نظریه اجتناب از خطر تبیین‌شدنی است. بازار کار ایران سخت و انعطاف‌ناپذیر است. میزان بیکاری جوانان بالاست. این رقم در سال ۱۳۹۵ حدود ۳۰ درصد (علیپور و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۴) و در سال ۱۴۰۰ برابر با ۲۳/۶ درصد (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰: ۳) گزارش شده است. همچنین به‌طور متوسط حدود سه سال طول می‌کشد تا یک فارغ‌التحصیل دانشگاهی بتواند

کار پیدا کند (صادقی، ۱۳۹۵). این عوامل می‌تواند نقش مهمی به‌ویژه در تأخیر ازدواج مردان در ایران داشته باشد. همان‌گونه که بکر (1981) اشاره می‌کند، کسانی که ازدواج سبب خواهد شد تا نگرانی‌های آنها در ابعاد مختلف اقتصادی-اجتماعی بیشتر شود، ازدواج خود را به تأخیر خواهند انداخت. نظر به اینکه خانواده ایرانی از نوع مدل مرد نان‌آور است، بنابراین مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در تأخیر ازدواج مردان، مشکلات اقتصادی است.

برای زنان مسائل اقتصادی تأثیر چندانی نداشت. زنان بیشتر به این دلیل ازدواج را به تأخیر انداخته بودند که فرد مناسب ازدواج خود را نیافته‌اند. این موضوع را می‌توان با نظریه بکر درباره بازار ازدواجی^۱ تبیین کرد؛ جایی که زنان دچار شکاف موفقیت یا مضیقه ازدواجی می‌شوند؛ شبیه آنچه در دهه ۱۹۸۰ در ایالات متحده (Rose, 2006) و در دهه ۲۰۰۵-۱۹۹۵ در کره جنوبی، ژاپن و تایوان (Jones & Gubhaju, 2009) برای زنان اتفاق افتاد. نتایج ما نشان داد حدود ۶۰ درصد زنانی که دلیل تأخیر ازدواج را «نیافتن فرد مناسب» بیان کرده بودند، دارای تحصیلات دانشگاهی و ۳۶ درصد آنها نیز شاغل بودند. همان‌گونه که لی و همکاران (2021) بیان می‌کنند ادامه تحصیل در مقطع دانشگاهی و انتظارات بالای این گروه از زنان سبب خواهد شد تا در انتخاب فرد مناسب برای ازدواج با مشکل روبه‌رو شوند. ۴/۶ درصد زنان به دلیل توقعات بالا از همسر آینده و ۱/۳ درصد به دلیل ادامه تحصیل نتوانسته بودند در سن ایده‌آل خود ازدواج کنند. در سالیان اخیر شاهد گسترش آموزش به‌ویژه در میان زنان بوده‌ایم و درصد بالایی از زنان، امروزه دارای تحصیلات دانشگاهی‌اند؛ بنابراین همچنان که بکر (1974, 1981) و اوپنهايم (1988, 1997) بیان می‌کنند، این زنان برای ادامه تحصیل و نیز یافتن شغل به زمان بیشتری نیاز دارند؛ بنابراین یکی از عوامل اصلی تأخیر در ازدواج آنان، آموزش عالی است. تحصیلات بالا می‌تواند زنان را با مضیقه ازدواجی روبه‌رو کند؛ زیرا مردان معمولاً با زنان دارای تحصیلات پایین‌تر از خود ازدواج می‌کنند. این در حالی است که زنان با تحصیلات دانشگاهی و شاغل به‌دنبال مردانی‌اند که حداقل هم‌سطح آنها باشند. این توقعات نیز تأخیر در ازدواج

¹ marriage market

کمتر توسعه یافته به لحاظ اقتصادی ساکن‌اند، سبب شده است تا زنان نیز نتوانند گزینه‌های مناسب ازدواج خود را پیدا کنند و دیررسی ازدواج را تجربه کنند.

استفاده‌کنندگان از اینترنت و فضای مجازی هم میانگین سن واقعی و هم سن ایده‌آل ازدواج بالاتری داشتند. با این حال نکته مهم این است که آنها شکاف کمتری در بین ایده‌آل و رفتارشان دیده می‌شود. این موضوع می‌تواند به این دلیل باشد که این افراد قدرت تصمیم‌گیری بالاتری در رابطه با زمان ازدواجشان دارند؛ زیرا انتظار می‌رود افرادی که از این فناوری‌ها استفاده می‌کنند، کسانی باشند که پذیرش اندیشه‌های مدرن در بین آنها محتمل‌تر و آسان‌تر باشد.

برخلاف جوامع توسعه‌یافته غربی، که در آنجا فردگرایی به‌عنوان یکی از دلایل اصلی در تأخیر ازدواج شناخته می‌شود (Lesthaeghe, 2011)، نتایج این مطالعه نشان داد حفظ استقلال یا باورهای فردی توسط اندکی از افراد به‌عنوان دلیل تأخیر در ازدواج بیان شده است. هرچند در این زمینه به مطالعات بیشتر و شواهد قانع‌کننده‌تری نیاز است.

مشاهده شد افرادی که نقش والدین در انتخاب همسر برای آنان پررنگ بوده است، دارای شکاف کمتری بودند. این موضوع نشان‌دهنده تأثیر والدین بر ازدواج در سنین پایین‌تر است. در واقع اگرچه ازدواج‌های ترتیب‌یافته در ایران کاهش یافته است، والدین همچنان نقش سنتی خود را به‌عنوان یکی از ارکان اصلی تصمیم‌گیرنده ازدواج فرزندان حفظ کرده‌اند. برای مثال بگی (۱۴۰۰) نشان داد سهم والدین در انتخاب همسر در دهه‌های اخیر کاهش یافته است؛ اما هنوز هم تصمیم ازدواج ۲۷ درصد از افرادی که در دهه ۱۳۹۰ ازدواج کرده‌اند، توسط والدین آنها اتخاذ شده است؛ در نتیجه، هنوز هم ازدواج‌های غیرارادی در ایران بیشتر از کشورهای غربی رایج است.

برای درک بهتر روندهای ازدواج و پیامدهایی که تأخیر در ازدواج می‌تواند داشته باشد، می‌توان چندین پیشنهاد تحقیقاتی ارائه کرد. این پیشنهادها شامل مستندسازی و درک بهتر الگوهای زندگی مشترک است. تغییر نگرش جامعه نسبت به افرادی که تمایلی به ازدواج ندارند یا آن را به سنین بالا و تا دهه سوم زندگی‌شان به تأخیر می‌اندازند و تعدادشان نیز در حال گسترش است، باید مطالعه شود. نگاه جوانان به

زنان و مضیقه ازدواجی را افزایش می‌دهد. همچنین همان‌گونه که مک‌دونالد (2008) در نظریه برابری جنسیتی اشاره می‌کند، افزایش تحصیلات زنان، دیدگاه آنان را درباره برابری جنسیتی تغییر می‌دهد و این زنان تحصیل‌کرده به دنبال شغل در بازار کار خواهند بود؛ جایی که در آن به مشکل می‌خورند؛ زیرا نرخ مشارکت زنان در سال ۱۳۹۸ تنها ۱۶/۸ درصد و میزان بیکاری ۱۹/۲ درصد بوده است (قویدل، ۱۳۹۸: ۲۴). همچنین در بازار کار، شکاف جنسیتی دستمزد وجود دارد و زنان دستمزد کمتری از مردان دریافت می‌کنند (کشاورز حداد و علویان، ۱۳۹۱: ۱۳۲).

نکته‌ای که در رابطه با تحصیلات قابل تأمل است، این است که برخلاف انتظار افراد بی‌سواد بیشترین تأخیر را در ازدواج و بیشترین اختلاف را بین سن واقعی و ایده‌آل تجربه کرده‌اند. در طرف مقابل این موضوع برای افراد با تحصیلات دانشگاهی کمتر است. این امر به این دلیل است که افراد تحصیل‌کرده دارای سن ایده‌آل ازدواج بالاتری‌اند و چون تحصیلات سبب می‌شود تا دیرتر ازدواج کنند، بنابراین شکاف بین این دو سن و در نتیجه تأخیر در ازدواج برای آنها کمتر خواهد بود. افراد بی‌سواد همچنین بالاترین میانگین سن ازدواج را داشتند که می‌تواند به دلیل مضیقه ازدواجی باشد که در اثر گسترش همسان‌همسری تحصیلی برای آنان اتفاق افتاده است.

درباره اقوام مختلف و برخلاف انتظار مشاهده می‌شود که مردان بلوچ، عرب و گُرد در مقایسه با فارس‌ها از تأخیر در ازدواج بالاتری برخوردار بودند. دلیل اصلی این موضوع، مشکلات اقتصادی بیشتری است که این گروه‌های قومی با آن روبه‌رو هستند. به ترتیب ۴۲، ۳۱ و ۴۷ درصد از مردان بلوچ، عرب و گُرد بیان کرده بودند که به دلایل اقتصادی دیر ازدواج کرده‌اند؛ در حالی که این رقم برای مردان فارس ۲۳ درصد بود. این مورد در میان زنان نیز به شیوه‌ای دیگر مشاهده شد. تأخیر در ازدواج در میان زنان عرب و گُرد در مقایسه با فارس‌ها بالاتر است. یافته‌های بیشتر نشان داد ۴۲ درصد زنان عرب و ۳۸ درصد زنان گُرد نیافتن فرد مناسب را دلیل تأخیر در ازدواج بیان کرده بودند؛ در حالی که برای فارس‌ها این رقم ۳۰ درصد است. از این یافته‌ها می‌توان چنین نتیجه گرفت که مشکلات اقتصادی مردان این اقوام که عمدتاً در مناطق

مقوله ازدواج و همچنین رفتارهای جنسی خارج از ازدواج، همبستگی و الگوهای جدید سکونت باید با جدیت بیشتری کنکاش شود. در نهایت، بسیاری از اقدامات سیاستی که برای تأثیرگذاری بر ازدواج و فرزندآوری طراحی و اجرا شده‌اند، به ارزیابی مقایسه‌ای و در صورت لزوم به بازنگری نیاز دارند. نتایج برنامه‌هایی که در گذشته اجرا شده‌اند باید ارزیابی شوند تا مشخص شود که چرا این برنامه‌ها تاکنون موفق به جلوگیری از تأخیر در وقوع ازدواج‌ها نشده است. برای مثال در طی دوره ۱۳۸۳-۱۳۹۵ در پنج قانون، دو طرح اجرایی، یک لایحه و سه مورد سیاست‌گذاری به موضوع ازدواج و تسهیل آن پرداخته شده است. با این حال سن ازدواج در این دوره همواره افزایشی و تعداد ازدواج‌ها کاهش یافته است. همچنین مقایسه سیاست‌هایی که به تازگی در دستور کار قرار گرفته‌اند با سیاست‌هایی که در دیگر کشورها طراحی و اجرا شده‌اند، می‌تواند تا حدودی موفقیت یا شکست این برنامه‌ها را برای ما روشن کند. به نظر می‌رسد دلیل اصلی موفق نشدن برنامه‌ها و سیاست‌های اجراشده این است که این برنامه‌ها به جای اینکه براساس تحقیقات انجام‌شده در حوزه خانواده و نتایج آن، که واقعیت‌های جامعه را نشان می‌دهد، باشد، براساس ایده‌آل‌های مدنظر سیاست‌گذاران بوده است. مهم‌ترین محدودیت تحقیق حاضر به منابع داده‌ها برمی‌گردد و این امر در بیشتر مطالعاتی صدق می‌کند که با تکنیک تحلیل ثانویه انجام می‌شود. گاهی به متغیرهایی نیاز است که در فایل داده‌ها وجود ندارد. برای مثال متغیرهای نگرشی و ارزشی در رابطه با ازدواج می‌تواند یکی از عوامل اصلی در به تأخیر انداختن ازدواج باشد؛ اما نظر به اینکه این سؤالات در پیمایش طراحی نشده بود، به آنها دسترسی نداشتیم تا اثر آنها را بررسی یا کنترل کنیم. در امر انجام پیمایش نیز محدودیت‌هایی وجود داشته است که مهم‌ترین آنها همکاری نکردن برخی آزمایشگاه‌ها در استان‌ها بوده است.

منابع فارسی

بگی م. (۱۴۰۰). «تفاوت در الگوهای ازدواج و طلاق در بین کوهورت‌های ازدواجی در ایران»، مقاله ارائه‌شده در اولین همایش ملی مسائل و چالش‌های اجتماعی و فرهنگی خانواده‌های مسلمان ایرانی، ۴ اسفند ۱۴۰۰، دانشگاه

بیرجند.

بگی، م. (۱۴۰۱). «تعیین‌کننده‌های تغییرات نسلی و دوره‌ای ازدواج در ایران»، فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۴(۴)، ۶۲-۳۵.

بلادی موسوی، ص. (۱۳۹۶). تأخیر در ازدواج و مجرد قطعی، گزارش منتشرشده توسط مرکز آمار ایران، در دسترس در ۲۰۲۲/۰۶/۱۸ در:

[https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1396/%D8%AA%D8%AC%D8%B1%D8%AF%20%D9%82%D8%B7%D8%B9%D9%8A%20\(140996\).docx2.pdf?ver=s4QNjpsvvnQ%3d](https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1396/%D8%AA%D8%AC%D8%B1%D8%AF%20%D9%82%D8%B7%D8%B9%D9%8A%20(140996).docx2.pdf?ver=s4QNjpsvvnQ%3d)

ترابی، ف.؛ مسگرزاده، س. (۱۳۹۵). «جامعه مخاطره‌آمیز و میانگین سن زنان و مردان در نخستین ازدواج در ایران»، زن در توسعه و سیاست، ۱۴(۴)، ۵۱۲-۴۹۳.

حسینی، ح.؛ صادقی، ر.؛ رضایی، ا. (۱۳۹۸). «عوامل مؤثر بر تأخیر ازدواج دختران در شهرستان‌های ایران»، توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۱۱(۱)، ۱۷۲-۱۴۷.

خبرگزاری ایسنا. (۱۴۰۰). تصویب ۱۹ هزار میلیارد تومان برای طرح تعالی جمعیت و خانواده در مجلس، در دسترس در ۲۰۲۲/۰۲/۲۱ در:

<https://www.isna.ir/news>
سازمان ثبت احوال. (۱۴۰۰). سالنامه آماری وقایع حیاتی در سال ۱۳۹۹، در دسترس ۲۰۲۲/۰۵/۳۱ در:

<https://www.sabteahval.ir/avej/default.aspx?tabid=31849>
صادقی، ر. (۱۳۹۵). «الزامات تحقق منافع جمعیت‌شناختی گذار ساختار سنی در ایران»، مقاله ارائه‌شده در سمینار تحولات و سیاست‌های جمعیت در ایران، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، اردیبهشت ۱۳۹۵.

عباسی، م.؛ علیزاده، م.؛ امیدوار شلمانی، ص.؛ حسینی، م.؛ خطیبی، آ.؛ صفاکیش، م. (۱۳۹۷). طلاق در ایران، تهران: چاپ سیحون.

عباسی شوازی، م.؛ رازقی نصرآباد، ح. ب.؛ حسینی چاوشی، م. (۱۳۹۹). «امنیت اقتصادی-اجتماعی و قصد باروری در شهر تهران»، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۵(۲۹)، ۲۱۱-۲۳۸.

عسکری ندوشن، ع.؛ عباسی شوازی، م. ج.؛ پیری محمدی، م. (۱۳۹۵). «سن ایده‌آل ازدواج و عوامل تعیین‌کننده آن

- of Population Association of Iran, 15(29), 211-238. <https://doi.org/10.22034/jpai.2020.243924> (In Persian)
- Allendorf, K., Thornton, A., Mitchell, C., Young-DeMarco, L., and Ghimire, D. J. (2017). Early women, late men: timing attitudes and gender differences in marriage. *Journal of Marriage and Family*, 79(5), 1478-1496.
- Alipour, M., Mirmohammad, M., Hakimipour N., and Golami, M. (2018). *Economic, social, and demographic characteristics of the youth based on population and housing census in Iran, 2016*. Iranian Statistical Research and Training Centre, Economic Statistics Research Group. Available in November 2022 at <https://src.ac.ir/Archives-of-research-projects/articleType/CategoryView/%D8%B3%D8%A7%D9%84-1397> (In Persian)
- Askari Nodoushan, A., Abbasi Shavazi, M. J., and Piri Mohammadi, M. (2016). Ideal age at marriage and its correlates in Yazd City. *Women's Strategic Studies*, 19(73), 35-63. <https://doi.org/10.22095/jwss.2016.44383> (In Persian)
- Bagi, M. (2022). *Difference in marriage and divorce patterns between marriage cohorts in Iran*. The first national conference on social and cultural issues and challenges of issues and challenges of the Iranian Muslim Family, February 2022, Birjand University, Birjand, Iran. (In Persian)
- Bagi, M. (2022). Determinants of generational and periodic changes of marriage in Iran. *Interdisciplinary Studies in Humanities*, 14(4), 35-62. <https://doi.org/10.22035/isih.2021.4578.4534> (In Persian)
- Becker, G. S. (1974). A theory of marriage: Part II. *Journal of Political Economy*, 82(2), S11-S26.
- Becker, G. S. (1981). *A Treatise on the family*. Harvard University Press.
- Beladi Mousavi, S. (2017). *Delay in marriage and permanent celibacy*. Statistical Centre of Iran. Available at [https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1396/%D8%AA%D8%AC%D8%B1%D8%AF%20%D9%82%D8%B7%D8%B9%D9%8A%20\(140996\).docx2.pdf?ver=s4QNjpsvsnQ%3d](https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1396/%D8%AA%D8%AC%D8%B1%D8%AF%20%D9%82%D8%B7%D8%B9%D9%8A%20(140996).docx2.pdf?ver=s4QNjpsvsnQ%3d) in June 2022 (In Persian)
- Bernardi, L., Klarner, A., and Von der Lippe, H. (2008). Job insecurity and the timing of parenthood: A comparison between Eastern and Western Germany. *European Journal of Population*, 24, 287-313.
- Fathi, A. (2020). *Fertility in Iran during 2016-2019*. Statistical Center of Iran, Available at <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/fertility.pdf> in July 2022 (In Persian)
- Ghavidel, S. (2019). *Women's economic participation and macroeconomic indicators*. United Nations Population Fund (UNFPA). Available at https://iran.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/women_participation-v.06-final.pdf in November 2022 (In Persian)
- Ghorbani, F., Mirzaei, M., Haddadi, M., and در شهر یزد»، فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان سابق)، ۱۹(۷۳)، ۳۵-۶۳.
- علیپور، م.؛ میرمحمد، م.؛ حکیمی‌پور، ن.؛ غلامی، م. (۱۳۹۷). «ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی جوانان براساس اطلاعات سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵»، پژوهشکده آمار، گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی.
- فتحی، ا. (۱۳۹۹). چشم‌اندازی به باروری در ایران از سال ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۸، مرکز آمار ایران، در دسترس در: <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1399/fertility.pdf> ۲۰۲۲/۰۵/۳۱
- قربانی، ف.؛ میرزایی، م.؛ حدادی، م.؛ محمدی‌زاده، ز. (۱۳۹۸). «بررسی تعیین‌کننده‌های شکاف سن واقعی و ایده‌آل ازدواج در استان کهگیلویه و بویراحمد»، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۶(۸۵)، ۸۷-۶۳.
- قویدل، ص. (۱۳۹۸). مشارکت اقتصادی زنان و شاخص‌های کلان اقتصادی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (دفتر سیاست‌گذاری و توسعه اشتغال): <https://iran.unfpa.org/en/publications/womens-economic-participation-and-macroeconomic-indicators>
- کشاوری حداد، غ.؛ علویان قوانینی، آ. (۱۳۹۱). «شکاف جنسیتی دستمزد در مناطق شهری ایران»، پژوهش‌های اقتصادی ایران، ۱۷(۵۳)، ۱۰۱-۱۳۳.
- مجبی، ف.؛ سیاح، م.؛ حسینی، ش. (۱۳۹۵). «دلالت‌های معنایی تأخیر در ازدواج دختران دانشجوی»، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۶(۱۹)، ۲۷۴-۲۵۱.
- مرکز آمار ایران (۱۴۰۰). چکیده طرح آمارگیری نیروی کار، در دسترس در اردیبهشت ۱۴۰۱ در: <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1400/niroyekar003.pdf?ver=9zgi8OIKk0oHHPeIL3uIVg%3d%3d>

References

- Abbasi, M., Alizadeh, M., Omidvar Shalmani, S., Hosseini, M., Khatibi, A., and Safakish, M. (2018). *Divorce in Iran*. Seyhooon Publication, Tehran. (In Persian)
- Abbasi-Shavazi, M. J., Razeghi-Nasrabad, H. B., and Hosseini-Chavoshi, M. (2020). Socio-economic security and fertility intention in Tehran City. *Journal*

- Development Review*, 36 (2), 211-251.
- Lesthaeghe, R. (2011). The second demographic transition: a conceptual map for the understanding of late modern demographic developments in fertility and family formation. *Historical Social Research*, 36(2), 179-218.
- Lesthaeghe, R. (2020). The second demographic transition, 1986–2020: sub-replacement fertility and rising cohabitation—a global update. *Genus*, 76(1), 1-38.
- McDonald, P. (2008). Very Low Fertility Consequence, Causes and Policy Approaches. *The Japanese Journal of Population*, 6(1), 19–23.
- Mohebi, F., Sayyah, M., and Saadaat Hoseyni, Sh. (2016). Delay significations in female student's marriage. *Iranian Journal of Culture in the Islamic University*, 6(2), 251-274. (In Persian)
- Oppenheimer, V. K. (1988). A theory of marriage timing. *American Journal of Sociology*, 94, 563–591.
- Oppenheimer, V. K. (1997). Women's employment and the gain to marriage: The specialization and trading model. *Annual Review of Sociology*, 23, 431–453.
- Ortega, J. A. (2014). A characterization of world union patterns at the national and regional level. *Population Research and Policy Review*, 33, 161–188.
- Raley, R. K. (2000). *Recent trends and differentials in marriage and cohabitation: The united states*. In: Waite, L. J., Bachrach, C. (2000). The ties that bind: Perspectives on marriage and cohabitation, 19-39.
- Raymo, J. M., Park, H., Xie, Y., and Yeung, W. J. J. (2015). Marriage and family in East Asia: Continuity and change. *Annual Review of Sociology*, 41, 471-492.
- Rose, E. (2006). Education, hypergamy and the 'Success Gap. Center for Statistics and the Social Sciences working paper, (53).
- Sadeghi, R. (2016). *The requirements of realizing the demographic benefits of change in age structure in Iran*. Seminar on Population Developments and Policies in Iran, Center for Strategic Research, April 2016, Tehran, Iran. (In Persian)
- Santos, C., and Weiss, D. (2016). Why not settle down already? a quantitative analysis of the delay in marriage. *International Economic Review*, 57(2), 425-452.
- Sobotka, T., Matysiak, A., and Brzozowska, Z. (2019). Policy responses to low fertility: How effective are they (Vol. 1). UNFPA Working Paper.
- Statistical Center of Iran. (2021). *Labor force survey in Iran*. Available in May 2022 at <https://www.amar.org.ir/Portals/0/News/1400/nirouyekar003.pdf?ver=9zgi8OIKk0oHHPeiL3uIVg%3d%3d>. (In Persian)
- Torabi, F., Baschieri, A., Clarke, L., and Abbasi Shavazi, M. J. (2012). Marriage postponement in iran: accounting for socio- economic and cultural change in time and space. *Population, Space and Place*, 19(3), 258-274.
- Mohammadzade, Z. (2019). A Study of the determinants of the gap between the actual and ideal ages of marriage in Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad. *Social Sciences*, 26(85), 63-87. <https://doi.org/10.22054/qjss.2019.25319.1634> (In Persian)
- Goswami, B. (2012). *An investigation into the pattern of delayed marriage in India*. Bangalore, India.
- Hosseini, H., Sadeghi, R., and Rezaei, A. (2019). Determinants of delay marriage among girls in Iran. *Journal of Community Development*, 11(1), 147-172. <https://doi.org/10.22059/JRD.2019.74459> (In Persian)
- ISNA News Agency. (2022). *Approval of 19,000 billion tomans for Population and Family Bill in the parliament*. Available in February 2022 at <https://www.isna.ir/news> (In Persian)
- Jelnov, P. (2019). The marriage age U-shape. Discussion paper series, Leibniz University Hannover and IZA, available at: <https://docs.iza.org/dp12356.pdf>.
- Jones, G. W. (2019). Ultra-low fertility in East Asia: policy responses and challenges. *Asian Population Studies*, 15(2), 131-149.
- Jones, G. (2004). Not "when to marry" but "whether to marry": the changing context of marriage decisions in east and southeast asia. In (Un) tying the knot: Ideal and reality in Asian marriage, ed. Gavin Jones and Kamalini Ramdas, 3–58.
- Jones, G. W. (2007). Delayed marriage and very low fertility in pacific asia. *Population and Development Review*, 33(3), 453-478.
- Jones, G. W., and Gubhaju, B. (2009). Factors influencing changes in mean age at first marriage and proportions never marrying in the low-fertility countries of east and southeast asia. *Asian Population Studies*, 5(3), 237–265.
- Kawaguchi, D., and Lee, S. (2017). Brides for sale; cross-border marriages and female immigration. *Economic Inquiry*, 55(2), 633–654.
- Keshavarz Haddad, G., and Alavian Ghavanini, A. (2013). Gender wage gap in iran: urban areas. *Iranian Journal of Economic Research*, 17(53), 101-133. (In Persian)
- Kim, D. (2005). Theoretical explanation of rapid fertility decline in korea. *The Japanese Journal of Population*, 3(1), 2–25.
- Lee, B. S., Klein, J., Wohar, M., and Kim, S. (2021). Factors delaying marriage in korea: an analysis of the korean population census data for 1990–2010. *Asian Population Studies*, 17(1), 71-93.
- Lee, G. R., and Payne, K. K. (2010). Changing marriage patterns since 1970: What's going on, and why? *Journal of Comparative Family Studies*, 41(4), 537-555.
- Leete, R. (1994). The continuing flight from marriage and parenthood among the overseas chinese in east and southeast asia: dimensions and implications. *Population and Development Review*, 20 (4), 811-829.
- Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of second demographic transition. *Population and*

- https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/popfacts/PopFacts_2016-2.pdf
- Vella, F., and Collins, S. (1990). The value of youth: Equalizing age differentials in marriages. *Applied Economics*, 22(3), 359–373.
- Wahhaj, Z. (2022). *The economics of early marriage: causes, consequences, and policy solutions*. In Handbook of Labor, Human Resources and Population Economics (pp. 1-26). Cham: Springer International Publishing.
- Zuanna, G., Atoh, M., Castiglioni, M., and Kojima, K. (1998). Late marriage among young people: the case of Italy and Japan. *Genus*, 54(3-4), 187-232.
- Torabi, F., and Mesgarzadeh, S. (2017). Risky society and the mean age at first marriage of women and men in Iran. *Women in Development and Politics*, 14(4), 493-512. <https://doi.org/10.22059/jwdp.2016.60966> (In Persian)
- Tyagi, N., Kumar, M. A., Ahutosh, K., Tyagi, Y., and ShyamJha, R. (2022). Changing structure of marriage and fertility in 21st century (with reference to indian society). *Journal of Positive School Psychology*, 6(3), 9142-9152.
- United Nations. (2016). *Changing patterns of marriage and unions across the world, December 2016*, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, available at 2022/05/29 at:

